

XXI. světový kongres IAHR

„Dynamics of Religion: Past and Present“

FRANTIŠEK NOVOTNÝ

Jednadvacátý kongres International Association for the History of Religions (IAHR) se konal od 23. do 29. srpna 2015 v německém Erfurtu. Téma akademického programu kongresu určili němečtí organizátoři jako „Dynamika náboženství: Minulost a současnost“.¹

Vhodně zvolené téma, úzce spojené s mnoha charakteristikami současných společností, jako je propojování, šíření a přesuny populací, technologií i idejí, akademický program zastřešovalo a velmi volně sjednocovalo; nediktovalo ovšem striktně obsahy jednotlivých panelů a příspěvků. Na kongres se sjelo takřka půldruhé tisíce účastníků z celého světa, což znamenalo výrazný nárůst oproti předchozímu kongresu v kanadském Torontu.² Vzhledem ke geografické poloze Erfurtu tvořili většinu účastníků badatelé z evropských pracovišť, nechyběli ale, vedle zástupců severní Ameriky, ani přednášející, kteří vážili dlouhé cesty například z východní Asie nebo Austrálie.

Zahájení kongresu proběhlo 23. srpna odpoledne v erfurtském městském divadle a mezi slavnostními řečníky se objevili jak čelní představitelé IAHR a německé religionistiky, tak i předseda vlády spolkové země Durynsko Bodo Ramelow. Uvítací odbornou přednášku proslovil profesor Hubert Seiwert z Lipské univerzity, který v ní na příkladu folklórně-kulturních slavností v současné Číně a komplikovaného vztahu deklarativně ateistické čínské státní moci k nim otevřel klasické téma nestálosti a relativity kategorie náboženství a náboženského. Po prosloveh a přednáškách následoval raut v prostorách divadla, jenž se postupně volně přesunul na nádvoří před budovou a posloužil jako vítaná příležitost k navazování nových kontaktů i k neformálnímu setkání starých kolegů a přátel.

Akademický program, který začal následujícího dne, se odehrával v příjemném, klidném prostředí areálu Erfurtské univerzity. Jako obvykle byl rozčleněn do řady paralelních panelů a tematických sekcí, přičemž vnitřní tematické propojení některých z nich bylo poměrně volné.

1 Kompletní program konference a všechny související informace jsou k dispozici na webové stránce <<http://www.iahr2015.org/>>.

2 Srov. Radek Kundt, „Světový kongres IAHR v Torontu“, *Religio: Revue pro religionistiku* 18/2, 2010, 237-238.

V průběhu celého kongresu si nešlo nevšimnout několika zajímavých a snad i překvapivých trendů, které akademický program vykazoval. Především se nemálo příspěvků zabývalo velkými, makrohistorickými teoriemi, které se někdy dotýkaly témat obvykle přisuzovaných spíše filozofii dějin. Příkladem může být Jaspersův koncept *osové doby*, jenž byl v různé revidovaných podobách skloňován v celé řadě vystoupení. Zároveň bylo zřejmé, že se již poněkud otupily hrany polemik mezi klasickými historickými, antropologickými nebo sociologickými metodami a naturalizujícími přístupy ke studiu kultury. Diskuze, které následovaly po vystoupeních představujících závěry experimentálně antropologických nebo kognitivněvědních přístupů, se nesly ve velmi věcném a konstruktivním duchu, kdy bylo hlavním cílem jejich účastníků zjistit, co nového mohou tyto přístupy studiu kultury přinést, nikoliv určit, zda vůbec do společenství humanitních věd, potažmo religionistiky, patří. Polemiky stran metod a teorie religionistiky samozřejmě neutichly, ozývaly se ale spíše v sekcích, v nichž byly z hlediska teorie a filozofie vědy diskutovány přednosti a slabiny striktně mechanistického studia kultury jako sítě kauzálních vztahů či přístupů vycházejících z takzvané kritické teorie, respektive filozofických stanovisek frankfurtské školy kolem Jürgena Habermase nebo Herberta Marcuse. Tyto polemiky se často nesly v poměrně ostrém duchu, byly však vedeny korektním a pro většinu posluchačů obohacujícím způsobem.

Další diskuse se týkaly konceptu domorodých náboženství (*indigenous religions*). Ten vděčí za své oživení zejména Jamesi Coxovi z Univerzity v Edinburghu a jeho spolupracovníkům, kteří při studiu lokálních kultur v různých částech světa otevřeli jak otázku konstruování kategorií jako „náboženství“ nebo „domorodec“, tak debatu o možnostech analytického využití kategorie domorodého náboženství v akademickém studiu.³ Opomenout nelze ani příspěvky zabývající se různými možnostmi využití výpočetního modelování a počítačových simulací při studiu kulturní změny, zejména difúze.

Poměrně velký prostor na kongresu dostaly sekce věnované antropologickému a sociologickému studiu současných alternativních hnutí a spiritualit, jako je současné pohanství nebo pestrá paleta směrů, které by snad bylo možné zařadit pod označení „ezoterismus“. V případě těchto příspěvků bylo patrné, že se jedná o mladé výzkumné oblasti, jejichž ustavování vyžaduje zodpovězení elementárních teoretických a metodologických otázek. Příspěvky se tak často týkaly samotného vymezení předmětu studia, problému angažovanosti výzkumu nebo použitelnosti emických kon-

3 Viz např. James L. Cox, *From Primitive to Indigenous: The Academic Study of Indigenous Religions*, Aldershot: Ashgate 2007.

ceptů coby analytických kategorií. Jako příklad lze uvést debatu o chápání konverze k modernímu pohanství jako „návratu domů“, které se liší od standardních modelů konverze k náboženským skupinám. To, že je studium současných i historických alternativních spiritualit perspektivní, ovšem jasně ukázala přednáška předního historika západního ezoterismu Woutera Hanegraaffa z Univerzity v Amsterdamu, jenž na kongresu vystoupil jako jeden z hlavních přednášejících.

Návštěvnost jednotlivých sekcí se dosti lišila; v tomto ohledu je třeba říci, že zdaleka největší pozornosti se těšila klasická historická, filologická nebo archeologická témata. Nelze patrně rozhodnout, nakolik k tomu přispěla tradičně silná pozice historické religionistiky v německém bádání o náboženství, každopádně ale mohla tato skutečnost nahrát zastáncům zachování názvu asociace jako Mezinárodní asociace pro dějiny náboženství, ačkoliv se dlouhodobě diskutuje o jeho změně.

Doprovodný program kongresu byl střídavý, zároveň však společensky příjemný a poskytující prostor řadě odborných i osobních setkání. Účastníci si mohli například dopřát některý z organizovaných výletů nebo soukromou prohlídku historického centra Erfurtu, mohli se také zúčastnit oficiálního rautu v areálu univerzity. Samotný Erfurt s poklidným a historicky cenným městským centrem se ukázal být více než vhodným dějištěm kongresu, a to jak z hlediska velikosti a přehlednosti města, tak dostupnosti příjemného ubytování a služeb. Zejména náměstí Fischmarkt se na celý týden stalo místem setkávání badatelů o náboženství z celého světa a počet korzujících účastníků s konferenční visačkou v podvečerních hodinách snad i převyšoval počet ostatních kolemjdoucích.